

Naamloze vennootschap "Centrale Levensverzekeringsmaatschappij Groep Josi"

t/

"General Accident, Fire and Life Insurance", N.V.

Verzoek om uitlegging van een gemeenschappelijke
juridische bepaling, door het Hof van cassatie.

Conclusie van advocaat-generaal F. DUMON.

Het Hof van cassatie verzoekt het Benelux-Gerechtshof uit te leggen artikel 4, § 1-2 van de gemeenschappelijke bepalingen behorende bij de Benelux-Overeenkomst betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen, op 24 mei 1966 gesloten.

Artikel 1 van het Aanvullend Protocol bij deze Benelux-Overeenkomst bepaalt : "Als gemeenschappelijke rechtsregels voor de toepassing van de hoofdstukken III, IV en V van het Verdrag betreffende de instelling van het statuut van een Benelux-Gerechtshof worden aangewezen de bepalingen van de Benelux-Overeenkomst betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen, van de Bijlage bij die Overeenkomst en van het Protocol van ondertekening, voor zover, wat betreft de bepalingen van de Bijlage, de inhoud daarvan is opgenomen in de wetgeving van de Staat, waarin de vraag van uitleg is gerezen".

Het Benelux-Gerechtshof is bevoegd, met toepassing van het Verdrag van 31 maart 1965, om de als gemeenschappelijk aangewezen "rechtsregels" uit te leggen.

De bepalingen van de bovenbedoelde bijlage, waaromtrent het Hof van cassatie om een interpretatie verzoekt, zijn als gemeenschappelijke rechtsregels aangewezen.

De drie Benelux-Statens hebben de bepalingen van bedoelde bijlage - of hun inhoud - in hun nationale wetgeving opgenomen.

Artikel 4 van de "Gemeenschappelijke bepalingen", behorende bij de bovengenoemde Benelux-Overeenkomst, bepaalt :
"§ 1 - Van het recht op een uitkering kunnen worden uitgesloten :

1° ...

2° de echtgenoot van de personen bedoeld in vorig nummer, alsmede hun bloed- en aanverwanten in de rechte linie, mits dezen bij hen inwonen en door hen worden onderhouden".

De Nederlandse "wet van 30 mei 1963 betreffende verplichte verzekering tegen wettelijke aansprakelijkheid inzake motorrijtuigen", bepaalt in artikel 4 :

"1° De verzekering behoeft niet te dekken de aansprakelijkheid voor schade toegebracht aan

a) ...

b) de echtgenoten van de hierboven bedoelde personen, alsmede hun bloed- en aanverwanten in de rechte linie mits deze bij hen inwonen en door hen worden onderhouden".

De Belgische wet van 1 juli 1956 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen bepaalt in artikel 4, § 1 : "Van het recht op een uitkering kunnen worden uitgesloten :

1° ...

2° De echtgenoot van de personen bedoeld in het vorige nummer, alsmede hun bloed- en aanverwanten in de rechte linie, mits dezen bij hen inwonen en door hen worden onderhouden".

De wet van het Groothertogdom Luxemburg van 7 april 1976, "relative à l'assurance obligatoire de la responsabilité civile en matière de véhicules automoteurs, bepaalt in artikel 5, § 1 :

1° ...

2° ...

3° le conjoint des personnes mentionnées aux 1° et 2°;

4° Les parents et alliés en ligne directe des personnes énumérées ci-dessus à la condition qu'ils habitent sous le toit de celles-ci et soient entretenues de leurs deniers" (dient er te worden gelezen "entretenués" of "entretenus" ?).

Op te merken valt, dat artikel 5 van de Luxemburgse wet de situatie van de echtgenoot en die van de bloed- en aanverwanten in de rechte linie afzonderlijk behandelt.

Het Aanvullend Protocol, op 26 september 1968 te Brussel ondertekend, is overeenkomstig het bepaalde in artikel 3-2 ervan ("Het Protocol treedt in werking op de eerste dag van de tweede maand, volgende op de datum van de neerlegging van de derde akte van bekrachtiging"), in werking getreden op 1 juli 1976 (1).

Hierbij is op te merken, dat alle bovenaangehaalde nationale wetten werden aangenomen vóór de datum van inwerking-treding van voormeld Protocol, hetwelk dus verklaart dat "gemeenschappelijke rechtsregels" zijn de bepalingen onder meer van de Bijlage bij de Benelux-Overeenkomst betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen, in welke Bijlage het evenaangehaalde artikel 4 voorkomt. Ik herinner eraan, dat artikel 1 van dat Protocol de bepalingen van de Bijlage aanwijst als "gemeenschappelijke rechtsregels", "voor zover ... de inhoud daarvan is opgenomen in de wetgeving van de Staat waarin de vraag van uitleg is gerezen". De opneming in de nationale wetgevingen heeft dus weliswaar vóór de inwerking-treding van het Protocol plaatsgehad, maar de bepalingen van de Bijlage zijn niettemin opgenomen en er is aldus aan het vereiste van artikel 1 van het Protocol voldaan.

Het zou niet redelijk zijn de opneming in de nationale wetgevingen te ontkennen, omdat zij vóór de inwerking-treding van het Protocol is geschied. De gemeenschappelijke bepalingen zijn opgenomen, en dat is het waar het in dat opzicht op aankomt.

Zo heeft het Hof van cassatie het trouwens begrepen - en met recht en reden, dunkt mij - vermits het uw Hof verzoekt om een uitlegging van artikel 4, § 1-2 van de Bijlage bij de Benelux-Overeenkomst betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering.

(1) De bekrachtigingen hebben plaatsgehad op de volgende data : op 17 februari 1971 door België, op 1 juli 1971 door Nederland en op 3 mei 1976 door Luxemburg.

Voorzeker is het hun nationale wet - artikel 4, § 1, van de wet van 1 juli 1956 - die de Belgische gerechten, en dus ook het Hof van cassatie, moeten toepassen, maar niettemin is deze nationale wet een "gemeenschappelijke rechtsregel" geworden welke het Hof van cassatie, met toepassing van artikel 6-3 van het Verdrag van 31 maart 1965, verplicht is door het Benelux-Gerechtshof te laten uitleggen indien zich een vraag van uitleg voordoet waarvan de oplossing voor dit rechtscollege nodig is opdat het zijn arrest kan wijzen.

Het spreekt vanzelf dat, zo nationale wetten welke met toepassing van een Benelux-Overeenkomst, als die waarover het ten deze gaat, uitgevaardigd zijn, niet "gemeenschappelijke rechtsregel" werden geheten in de zin van het Verdrag van 31 maart 1965, het volkomen nutteloos zou zijn dat de Benelux-verdragen, overeenkomsten en protocollen de benaming "gemeenschappelijke rechtsregels" zouden geven aan "gemeenschappelijke bepalingen" of model-wetten die, de ene als de andere, krachtens die verdragen, overeenkomsten en protocollen - en met het oog op de harmonisering van het recht - in de nationale wetgevingen moeten worden opgenomen. Niet de aldus bedoelde "gemeenschappelijke bepalingen" of model-wetten worden door de nationale rechterlijke instanties toegepast; alleen worden, zoals hierboven is gezegd, door die instanties toegepast de nationale wetten die op grondslag van die gemeenschappelijke bepalingen of die model-wetten zijn aangenomen.

Wanneer m.b.t. die nationale wetten een vraag van uitleg rijst, schort de nationale rechter zijn uitspraak op om aan het Benelux-Gerechtshof de uitlegging te vragen.

Dit rechtscollege moet evenwel niet de nationale wetten uitleggen - ook al werden daarin de bepalingen van de Benelux-verdragen, overeenkomsten en protocollen letterlijk overgenomen - doch alleenlijk de bepalingen zelve van die verdragen, overeenkomsten en protocollen, van de bijlagen daarvan ... van de "model-" of "type-" wetten.

In het onderhavig geval bestaat er te dezen aanzien geen bijzonder probleem, nu de tekst van de Belgische wet geheel gelijklopend is met die van de bijlage bij de Benelux-Overeenkomst.

Het is echter evident, dat een bijzonder probleem rijst wanneer - zoals dit, op het eerste gezicht althans, het geval lijkt te zijn met de hier te voren aangehaalde Luxemburgse wet - een nationale wetgeving afwijkt van de bepalingen gegeven door een Benelux-verdrag, overeenkomst, protocol of de bijlagen ervan. Dat is niet ons probleem, en het kan evenmin een vraag zijn die het Benelux-Gerechtshof kan aanbelangen.

In het onderhavig geval moet het Benelux-Gerechtshof een uitlegging geven van artikel 4, § 1-2 van de gemeenschappelijke bepalingen, behorende bij de Overeenkomst betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen.

Door het Hof van cassatie gestelde vragen.

Het Hof van cassatie legt ons de volgende twee vragen voor :

1. "Valt de uitsluiting van de echtgenoot van de bestuurder van het motorrijtuig ook onder de voorwaarde dat die echtgenoot bij de bestuurder inwoont en dat hij door hem wordt onderhouden ?"
2. "Zo ja, hoe moeten de termen "door hem onderhouden" worden verstaan, in het bijzonder ingeval de getroffene een eigen beroepsactiviteit uitoefent ?"

I. Eerste vraag.

De wetgever, de hoven en rechtbanken en de doctrine geven op de vraag verschillende antwoorden.

Voor de enen kan door de overeenkomst tussen de verzekeraar en de verzekerde van het recht op een uitkering worden uitgesloten de echtgenoot van de bestuurder van het rijtuig die het ongeval heeft veroorzaakt, alsmede van de verzekeringnemer, op de tweevoudige voorwaarde dat hij bij een dier personen inwoont en door hem wordt onderhouden.

De anderen menen, dat de uitsluiting van de echtgenoot altijd geoorloofd is, of hij "onderhouden" wordt of niet, of hij bij de bestuurder inwoont of niet.

Kennelijk is er dus een vraag van uitleg aanwezig.

Hoe ze op te lossen ?

Door raadpleging van : 1) de tekst en de context;
2) de voorbereiding van de Benelux-overeenkomsten.

Door toepassing van de klassieke methodes tot interpretatie van de wetten en door de uit te leggen bepaling in haar sociaal verband te plaatsen. Door inachtneming van de jurisprudentie van de nationale hoven en rechtbanken, van de doctrine en van de interpretatie welke de nationale wetgevers aan de uit te leggen tekst zouden hebben gegeven ...

Noodzakelijkerwijze zullen wij die werkwijzen en methodes moeten aanwenden.

1. De tekst en de context.

De advocaat van de N.V. "Groupe Josi" heeft met talent en objectiviteit de grammaticale methode aangewend. Met hem meen ik te mogen besluiten, dat het onderzoek van de tekst alleen op onze vraag geen enkel antwoord oplevert dat zich opdringt.

De context ! Er valt, mij dunkt, niets te ontdekken door lezing van andere artikelen van de "gemeenschappelijke bepalingen, behorende bij de Overeenkomst" of zelfs van andere delen dan die welke ons aanbelangen (paragraaf 1 - 2) van artikel 4 in die "bepalingen".

Men kan zich afvragen of een "wetgever", die uitdrukkelijk de voorwaarden van inwoning en "onderhoud" stelde, normalerwijze een reden kon hebben om dit te doen, zowel voor de "echtgenoot" als voor "de bloed- en aanverwanten in de rechte linie".

Het begrip "bloed- en aanverwanten in de rechte linie" is ruim : het slaat of kan slaan op een groot aantal personen. De "wetgever" heeft het dus nader moeten omschrijven. Dit heeft hij gedaan door te preciseren, dat van het recht op een uitkering alleen kunnen worden uitgesloten diegenen die bij de in het vorige lid bedoelde personen "inwonen" en die bovendien door hen worden "onderhouden".

Het begrip "echtgenoot" is beperkt, vermits het op slechts één persoon slaat, in onze landen althans.

Voorts is de echtgenoot normaal "inwonend" en hoewel hij in onze huidige opvattingen niet meer kan worden beschouwd als "onderhouden", doorgaans brengt hij zijn inkomen of een deel daarvan in gemeenschap met dat van zijn huwelijks-partner.

Uit deze beschouwingen kan worden afgeleid, enerzijds, dat er reden was om de twee voorwaarden op te leggen voor de "bloed- en aanverwanten" maar niet voor de echtgenoot en, anderzijds, dat de formulering van die voorwaarden bezwaarlijk past wat de echtgenoot betreft.

Hieruit zou voortvloeien, dat bedoelde voorwaarden niet gelden voor de echtgenoot.

2° De door de nationale wetgevers verstrekte uitlegging.

Het ligt voor de hand, dat de wetgevers niet de macht hebben voor een bepaling van een internationaal verdrag enige interpretatie op te leggen.

Zij zijn noch de auteurs van zulke bepaling, noch de daartoe bevoegde uitleggers ervan. De wetteksten of de wetsvoorbereidingen waarin zulke uitlegging zou zijn gegeven zijn niet bepalend.

Maar zij kunnen gewis, zoals trouwens de nationale jurisprudenties en de doctrine, nuttige aanduidingen geven die allerminst buiten beschouwing mogen worden gelaten.

Zoals ik hierboven erop heb gewezen - bij de aanhaling van de tekst van zijn wet - heeft de Luxemburgse wetgever de besproken bepaling uitgelegd alsof die het toestaan van de uitsluiting van de echtgenoot niet onderwerpt aan de tweevoudige voorwaarde dat hij inwoont en "onderhouden" wordt.

In de loop van de parlementaire voorbereiding van de wet waarbij de Benelux-Overeenkomst zou worden goedgekeurd, was de Belgische wetgever in de richting gegaan van de interpretatie van de Luxemburgse wetgever.

Het wetsontwerp van 17 juli 1964 (St. Kamer, zitt. 1963-1964, n° 1, p. 59), het verslag van de Kamercommissie (St. 262, zitt. 1968-1969, n° 2, pp. 13 en 39) en de door de Kamer op 25 juni 1969 aangenomen tekst (Parl. hand. 25 juni 1969, p. 12) bepaalden : "Het verzekeringscontract kan van schadeloosstelling uitsluiten : 1° ...; 2° ...; 3° de echtgenoot van de onder 1° en 2° genoemde personen; 4° de bloed- en aanverwanten in de rechte lijn van de hierboven opgesomde personen, mits zij bij hen inwonen en door hen worden onderhouden ...".

Daar de Regering de wens had uitgesproken dat enkele essentiële bepalingen uit het ontwerp zouden worden gelicht om onze wetgeving spoedig met internationale verdragen in overeenstemming te kunnen brengen (raadpl. verslag van de Senaatscommissie, nr 403, zitt. 1971-1972, p. 2), stemde de Senaat slechts enkele van de bepalingen welke de Kamer had aangenomen, en bijgevolg wijzigde de aldus totstandgekomen wet van 4 juli 1972 artikel 4 van de wet van 1 juli 1956 niet.

Uit de raadpleging van deze parlamentsstukken dient dus te worden afgeleid, dat de Kamer van Volksvertegenwoordigers voor de hier besproken bepaling de uitlegging aannam, volgens welke de twee voorwaarden niet gelden ten aanzien van de echtgenoot. Dat is een aanwijzing.

3° De nationale jurisprudenties en de doctrine.

a) De jurisprudentie. Mij werd gezegd, dat de hoven en rechtbanken in het Groothertogdom Luxemburg geen gelegenheid hebben gehad over onze vraag van uitlegging een uitspraak te geven.

Wat de Nederlandse rechtspraak aangaat zijn mij geen inlichtingen bezorgd.

Wat België betreft moet worden gewezen op vier arresten van het Hof van cassatie en drie arresten van hoven van beroep.

Op 26 oktober 1962 (1) besliste het Hof van cassatie, dat de uitsluiting uit het recht op uitkering, die bedongen is overeenkomstig het bepaalde in artikel 4, § 1, van de wet van 1 juli 1956 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen, niet zonder uitwerking wordt zo bewezen wordt dat hetzij wegens de aard van de schade, hetzij wegens elke andere omstandigheid, elke collusie tussen het slachtoffer en de verzekerde uitgesloten is.

Dit arrest vertoont een zeker belang, omdat het aldus acht slaat op een bedenking - waarop wij hierna zullen terugkomen - van de Benelux Studiecommissie tot éénmaking van het recht wier werkzaamheden ten grondslag hebben gelegen aan de Benelux-Overeenkomst betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen. Deze Commissie overwoog : "De eerste twee bepalingen van deze paragraaf (artikel 4, § 1) vinden hun grond in het streven om samenspanning tussen de benadeelde en de verzekerde te voorkomen : zij openen voor de verzekeraar de mogelijkheid om zich door een beding in de overeenkomst te wapenen tegen bedrog hierin bestaande, dat men schade uit een andere oorzaak laat doorgaan als schade veroorzaakt door een motorrijtuig. De uitsluiting moet echter beperkt blijven tot de personen, die in de tekst worden genoemd" (2).

Op 22 september 1972 sprak het Hof zich uitdrukkelijk en vastberaden uit over de vraag die ons bezighoudt.

(1) R.W. 1962-63, kol. 1813 § volg., Bull. en Pasic. 1963, I, 259.

(2) Tekst aangehaald o.m. in het verslag, namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers (België) uitgebracht. St. Kamer - zitting 1953-54, n° 379, p. 14.

Het besliste : "De echtgenoot van de bestuurder die het ongeval veroorzaakt heeft, de echtgenoot van de verzekeringnemer of de echtgenoot van eenieder wiens burgerlijke aansprakelijkheid door de polis is gedekt, kan wettelijk worden uitgesloten van het recht op een uitkering, ingevolge een verzekering zoals bedoeld in de artikelen 2 en 3 van de wet van 1 juli 1956 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen, op de dubbele voorwaarde dat hij bij hen inwoont en door hen wordt onderhouden"(1).

Dit arrest werd gepubliceerd met noten, respectievelijk ondertekend H. Segers en R.V.G. in het Rechtskundig Weekblad (2) en in "Le Bulletin des Assurances - De verzekering"(3).

In het Rechtskundig Weekblad schrijft de commentator o.m. : "Wordt het billijkheidsgevoelen niet geschokt indien de in feite gescheiden levende echtgenote, al dan niet alimentatiegelden ontvangend, aanspraak op vergoeding kan maken tegenover de verzekeraar van haar man, en niet de echtgenote die met hem samenwoont en door hem onderhouden wordt ? Is het wel wenselijk op grond van min of meer toevallige en dikwijls tijdelijke situaties het recht op vergoeding der echtgenoten van de verzekerden te regelen ?"

Het Hof steunt in hoofdzaak zijn beslissing op een argumentatie, afgeleid uit de tekst van de thans besproken bepaling. Het zegt :

"Overwegende ... dat krachtens artikel 4, § 1-2°, van de wet van 1 juli 1956, hetwelk een dwingende wetsbepaling is, zowel de echtgenoot als de bloed- en aanverwanten in rechte linie van de verzekeringnemer van het recht op een uitkering slechts kunnen uitgesloten worden indien zij bij laatstgenoemde inwonen en door hem onderhouden worden;

(1) Arr. cass. 1973, 87.

(2) R.W. 1972-1973, kol. 1671 en volg.

(3) Bulletin des Assurances - De Verzekering, 1973, p. 121 en volg.

Overwegende dat gezegde wetsbepaling, die desbetreffend, in een zelfde tekst, bedoelde echtgenoot en bloed- en aanverwanten op dezelfde voet stelt, die interpretatie opdringt;

Dat, in strijd met wat eiseres aanvoert, in de voorbereidende werken van de wet geen amendement van de regering aan te treffen valt dat tussen echtgenoot en bloed- en aanverwanten enig onderscheid zou ingevoerd hebben; dat weliswaar de verslaggever van de commissie van justitie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers in zijn verslag dergelijk onderscheid maakt doch zonder enige rechtvaardiging of uitleg; dat dit alleenstaand element tegen de normale betekenis van de tekst van de besproken wetsbepaling, die het onderscheid niet overnam, niet opwegen kan;

Dat de vergelijking van de zeer duidelijke Franse tekst met de desbetreffend minder duidelijke Nederlandse tekst van de wet evenmin toelaat, bij gebrek aan enige aanwijzing van andersluidende bedoeling van de wetgever, tot dergelijk onderscheid te besluiten".

Hoewel de conclusie die ik in deze zaak heb genomen geheel strookte met wat het Hof aldus beslist, ben ik er thans niet meer van overtuigd - ik moet het bekennen - dat deze oplossing welke aan het probleem werd gegeven, geboden was.

Op 18 juni 1976 (1) deed het Hof uitspraak over een voorziening van een verzekeringsmaatschappij die deed gelden dat, aangezien "de in de overeenkomst vermelde en door de wet toegestane uitsluiting van kracht is zodra de echtgenote van de verzekerde bestuurder die met hem samenwoont, door deze laatste wordt onderhouden; volgens deze laatste uitsluiting onderhouden wordt de echtgenote die geen reëel en werkelijk ontvangen persoonlijk inkomen heeft dat haar in de mogelijkheid stelt om in haar behoeften te voorzien ongeacht elke bijdrage van de verzekerde; om vast te stellen of de echtgenoot, getroffen ... al dan niet door

(1) Arr. Cass. 1976, 1175; R.W. 1977-1978, kol. 953 en volg, en de noot in "Revue générale des Assurances et Responsabilités", 1977, nr 1759.

deze laatste (de verzekerde bestuurder metwie hij samenwoont) wordt onderhouden ... er geen rekening mag worden gehouden met de economische waarde van het huishoudelijk werk ...; door bijgevolg eiser te veroordelen om aan verweerder ... te betalen ..., het (bestreden) arrest de bindende kracht van de verzekeringsovereenkomst heeft miskend ... of, ten minste, de bewijskracht ervan heeft geschonden ... en het wettelijk begrip van onderhoud door de verzekerde in de zin van artikel 4, § 1, 2°, heeft miskend".

Het Hof antwoordt :

"Overwegende dat het arrest, dat vaststelt dat eisers loon 18.320 frank per maand en dat van de echtgenoot, voor een part-time beroepsactiviteit, 7.000 frank per maand bedroeg, zonder miskenning van de bindende kracht van de verzekeringsovereenkomst noch van de bewijskracht ervan, bij een feitelijke beoordeling, door rekening te houden met de economische waarde van de echtgenote aan de haard, wettelijk heeft kunnen beslissen dat deze door de echtgenoot niet was onderhouden".

Men zou geneigd kunnen zijn te menen, dat het Hof in dit arrest zijn beslissing van 22 september 1972 bevestigt, betreffende het vereiste van vervulling van de tweevoudige voorwaarde (inwoning bij en "onderhoud" door de verzekerde) voor het geoorloofd zijn van uitsluiting van de echtgenoot uit het recht op uitkering. Dit is evenwel twijfelachtig. Het Hof was niet geroepen om zich dienaangaande uit te spreken en mocht niet andermaal en ambtshalve de vraag onderzoeken.

Het mocht niet buiten de draagwijdte treden van de aangevoerde middelen. Ten hoogste had het kunnen preciseren, in zoverre het verzocht was zich over het wettelijk begrip "onderhoud" uit te spreken - en in de onderstelling dat het zijn doctrine van 22 september 1972 weer in het midden had willen brengen - "aannemende dat de tweevoudige voorwaarde op een echtgenoot toepasselijk is". Maar het was niet verplicht dit te doen.

Het arrest van 18 juni 1976 is evenwel kennelijk van belang wat het begrip "onderhoud" betreft, waarover de tweede aan ons Hof gestelde vraag handelt.

Mw Michèle Bonheure-Fagnart is van oordeel, in de commentaar die zij geeft in haar vorenvermelde noot, dat het Hof op 18 juni 1976 de doctrine van het arrest van 22 september 1972 bevestigd heeft. Zij verschaft ons echter daarin ter overweging zeer interessante bedenkingen m.b.t. het begrip "onderhoud" wat trouwens ook Mw H. Casman doet in haar commentaar verschenen in het Rechtskundig Weekblad dat in dezelfde noot vermeld is.

Op 27 juni 1963 besliste het Hof van beroep te Luik (1), dat de echtgenoot alsmede de bloed- en aanverwanten in de rechte linie van het recht op uitkering uitgesloten zijn op de dubbele voorwaarde dat zij bij de verzekerde inwonen en door hem worden onderhouden.

Op 5 mei 1970 (2) oordeelde dit college, daarentegen, dat deze dubbele voorwaarde niet geldt voor de echtgenoot maar enkel voor de bloed- en aanverwanten. Het eerstgenoemde arrest overwoog dat de tekst duidelijk is (!), en ook dat het onrechtvaardig zou zijn de uitkering te doen derven aan een echtgenote die niet meer in de echtelijke woning zou leven en, in feite, geen enkel gemeenschappelijk belang met haar man meer zou hebben. Het tweede arrest besliste daarentegen dat, daar de tekst duister en dubbelzinnig ("obscur et ambigu") is, er dient te worden nagegaan wat de bedoeling van de wetgever is geweest. Daartoe steunt het Hof van beroep te Luik op het verslag van de commissie voor de justitie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers van 21 maart 1956 dat ik hier te voren heb aangehaald. Enerzijds, echter, werden de conclusies van dit verslag door de Wetgevende Macht niet aan-

(1) Pasic. 1964, II, 151.

(2) Bulletin des Assurances 1977, n° 491.

niet aangenomen, en anderzijds, betreft het hier een nationaal gegeven dat, althans alleen genomen, geen grondslag voor een uitlegging van het Benelux-recht kan opleveren.

Het Hof van beroep te Gent besliste op 6 april 1976 (1), "dat uit de tekst van gezegde wetsbepaling op een ondubbelzinnige wijze blijkt dat zowel de echtgenoot als de bloed- en aanverwanten in rechte linie van de bestuurder ... van het recht op een uitkering slechts kunnen uitgesloten worden indien zij bij laatstgenoemde inwonen en door hem onderhouden worden".

b) De doctrine.

Hoe omvangrijk en interessant de doctrine ook is, waar het aankomt op een algemene commentaar bij de gemeenschappelijke Benelux bepalingen betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen, toch brengt zij ons niets nauwkeurigs en niets anders dan wat de bovenaangehaalde arresten ons reeds hebben gezegd en dan wat wordt overwogen in het verslag van de Benelux-Commissie waarvan hierna onder nr 5 sprake zal wezen.

In een voetnoot hieronder wordt de lijst van de door ons geraadpleegde doctrine gegeven (1).

(1) Revue des assurances et des responsabilités, 1977, nr 9718.

(2) I. Belgie :

- 1° J. Wauthier, L'assurance automobile obligatoire (1957), p. 20, 32, 77, 168, 169.
- 2° G. Cassart, P. Bodson en J. Pardon, L'assurance automobile obligatoire de responsabilité civile (1957), p. 135 en volg.
- 3° R. André en H. Hoste, Les assurances de droit commun (1964), p. 51 tot 54.

./..

- 4° E. Beyens, L'assurance des véhicules automoteurs, n° 300-301, dans les Nouvelles, Droit commercial, t. V, Les assurances, vol. 1 (1966).
- 5° M. Fontaine, Droit des assurances (1975), Précis de la Faculté de droit de l'Université catholique de Louvain, p. 229-230.
- 6° F. Sauwen, Les parias de l'assurance R.C. Automobile, Bulletin des assurances, 1977, p. 11 tot 17.
- 7° R. André, L'article 7 de la police - type - Auto, Journal des Tribunaux, 28 januari 1978, p. 57.
- 8° R. Vandeputte, Inleiding tot het verzekeringsrecht (1978), p. 257-258, Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij Antwerpen - Amsterdam 1978.
- 9° L. Schuermans en D. Simoens, Verkeersaansprakelijkheid en verzekering naar Belgisch recht, in Tijdschrift voor privaatrecht, 1978, p. 1083 en volg.
- 10° L. Schuermans, J. De Ceuster, A. Van Oevelen, W. Verellen, De wettelijke aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen in de Benelux (1979), Juridische uitgaven U.I.A. - Departement rechten - p. 99 tot 102.

II.- Nederland :

- 1° J.J. Van der Wansen, Motorrijtuigverzekering, Amsterdam 1966, p. 48.
- 2° G.F. Palm, Beknopte toelichting op de wet aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen, p. 17.
- 3° H.A. Bongers - Algemeen wettelijke aansprakelijkheidsverzekering.
- 4° P. Clausing, Verkeersaansprakelijkheid en verzekering naar Nederlands recht - Tijdschrift voor Privaatrecht (België), 1978, p. 1011.

4° De voorbereiding van de Benelux-Overeenkomsten.

Aan de door de drie Benelux-Staten gesloten verdragen, overeenkomsten en protocollen zijn, zoals geschiedt bij alle of de meeste door andere Staten aangegane internationale overeenkomsten, voorbereidende werkzaamheden voorafgegaan, in de vorm o.m. van verslagen van "deskundigen" waarop, enerzijds, de vertegenwoordigers van de Staten - bepaaldelijk de gevolmachtigden van de Staatshoofden - noodzakelijk steunen vooraleer te beslissen de hun voorgelegde teksten te ondertekenen, en welke, anderzijds, de Wetgevende Machten dier Staten in aanmerking nemen alvorens die internationale akten goed te keuren. Verscheidene dier Benelux-verdragen, overeenkomsten en protocollen werden voorbereid door de Benelux Studiecommissie tot éénmaking van het recht, die telkens een verslag opmaakt waarin het doel, de draagwijdte en de betekenis van de voorgestelde tekst duidelijk worden uiteengezet.

Andere teksten worden voorbereid door commissies van deskundigen, die een "gemeenschappelijke memorie van toelichting" opmaken welke wordt voorgelegd aan de Interparlementaire raadgevende Beneluxraad in de notulen van welks vergaderingen de bedenkingen of commentaren zijn weergegeven bij de ontwerpen van verdragen, overeenkomsten en protocollen alsmede bij zodanige "memories".

In de parlamentsstukken van de nationale wetgevende kamers betreffende de wetsontwerpen tot goedkeuring van die internationale akten wordt verwezen naar die memories van toelichting en memories, en vaak zijn deze documenten bij bedoelde wetsontwerpen gevoegd en worden zij zelfs uitdrukkelijk ingeroepen tot staving van het verzoek om goedkeuring van de internationale akte dat de Uitvoerende Macht tot de Wetgevende Kamers richt. De verslagen van de commissies van deze kamers verwijzen er insgelijks naar.

Het lijkt mij zeer duidelijk, hoewel sommigen menen zulke draagwijdte aan die documenten te moeten ontzeggen, dat zij beoordelingsgegevens van wezenlijk belang moeten vormen voor de hoven en rechtbanken die de zin en de draagwijdte van die verdragen, overeenkomsten en protocollen te bepalen krijgen (1).

Wat de bepaling betreft die is neergelegd in artikel 4, § 1, van de "Gemeenschappelijke bepalingen behorende bij de Overeenkomst betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen", hebben wij als elementen tot uitlegging daarvan tot onze beschikking : 1° de commentaar, in 1955 gegeven door de Benelux-Studiecommissie tot éénmaking van het recht (2); 2° een tweede precisering - de belangrijkste - door dezelfde Commissie gegeven (3).

-
- (1) In andere publicaties hebben wij nader toegelicht wat het belang is, voor de interpretatie, van de parlementsstukken.
Raadpl. : a) De rechterlijke uitlegging van de E.E.G.-Verdragen ..., S.E.W. 1972, pp. 203 en volg., inz. pp. 210 en volg.; b) De opdracht van de hoven en rechtbanken - Enkele overwegingen, Rede uitgesproken op de plechtige zitting van het Hof van cassatie van 1 september 1975, pp. 26 en volg.; c) La jurisprudence de la Cour de Justice - Examen critique des méthodes d'interprétation - Cour de Justice des Communautés Européennes, Luxembourg 1976, p. III - 86 en volg.
- (2) Deze commentaar is uitdrukkelijk vernoemd in de memorie van toelichting (van de Belgische Regering) bij het wetsontwerp houdende goedkeuring van de Benelux-Overeenkomst betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering ... ondertekend te Luxemburg op 24 mei 1966 (St. Kamer, zitt. 1966-1967, 303 - n° 1) en de tekst ervan is o.m. bij dat ontwerp gevoegd.
- (3) Geciteerd en afgedrukt in het verslag van de commissie voor de justitie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers (St. Kamer, zitt. 1953-1954, nr 379, p. 14).
Precisering waarop ook de Nederlandse wetgever acht zou hebben geslagen : "... de assuradeur moet worden beschermd tegen samenspanning en dat, wat schade aan echtgenoten, bloed- en aanverwanten betreft, deze valt in de eigen verzorgings sfeer en de dekking moet worden gezocht in eigen ongevallen- ziekenhuiskostenverzekeringen" "Dergelijke uitsluitingen vinden hun grond in het streven om samenspanning tussen de benadeelde en de verzekerde te voorkomen".
Raadpl. Martine Van den Berg - De wettelijke aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen in de Benelux - Juridische uitgaven U.I.A. - Departement rechten - p. 100.

In deze eerste commentaar staat te lezen : "Het ontwerp beperkt de contractvrijheid en bevat een limitatieve opsomming van de risico's die uitgesloten kunnen worden".

De tweede precisering luidt : "De eerste twee bepalingen van deze paragraaf vinden hun grond in het streven om samenspanning tussen de benadeelde en de verzekerde te voorkomen: zij openen voor de verzekeraar de mogelijkheid om zich door een beding in de overeenkomst te wapenen tegen bedrog hierin bestaande, dat men schade uit een andere oorzaak laat doorgaan als schade veroorzaakt door een motorrijtuig. De uitsluiting moet echter beperkt blijven tot de personen, die in de tekst worden genoemd".

Uit deze eerste commentaar is af te leiden, dat de bepaling die ons aanbelangt, daar zij de wilsautonomie inperkt, in beginsel restrictief moet worden uitgelegd. Nu de tekst niet op zekere en onbetwistbare wijze zegt dat alleen de "inwonende" en "onderhouden" echtgenoot van het recht op uitkering kan worden uitgesloten, kan voor elke echtgenoot - zelfs gescheiden, zelfs niet "onderhouden" - in de verzekeringsovereenkomst een uitsluiting van dat recht worden bedongen.

Op deze deductie zullen wij terugkomen wanneer wij hierna de rationele en de teleologische uitleggingsmethode zullen toepassen.

Wat de tweede precisering betreft :

Ongetwijfeld zijn de daarin bedoelde bedrogplegingen plausibeler wanneer de echtgenoten samen dan wanneer zij gescheiden leven. Hieruit zou kunnen worden afgeleid, dat er geen reden zou zijn om de contractanten toe te staan een "gescheiden levende" echtgenoot van het recht op uitkering uit te sluiten, en dat bijgevolg de uitzondering waarin onze bepaling voorziet voor zulke echtgenoot haar verantwoording verliest. De tweede precisering zou ons er dus toe verplichten aan te nemen, dat de contractanten een gescheiden echtgenoot niet van dat recht mogen

uitsluiten. Deze conclusie gaat lijnrecht in tegen die welke uit de eerste commentaar valt te trekken. Maar, enerzijds, is een "samenspanning" evengoed denkbaar tussen gescheiden levende echtgenoten; een feitelijk uit elkaar gaan, hetzij voor een tijd of voorgoed, sluit geenszins uit dat de echtgenoten een goede, door wederzijds vertrouwen gekenmerkte relatie hebben, en, anderzijds, gelijk ik hier te voren heb gezegd, n.a.v. het onderzoek van de tekst en de context, is het allesbehalve zeker dat in de tekst van onze bepaling de begrippen "inwoning en onderhoud" zowel m.b.t. de echtgenoot als tot de bloed- en aanverwanten zijn vermeld.

5° De rationele en de teleologische uitleggingsmethode.

De rechter die een tekst moet uitleggen kan zich vanzelfsprekend niet onttrekken aan de verplichting te redeneren en zijn gezond verstand te bezigen.

Wanneer men gebruik maakt van de analogie, van de redeneerfiguren "a pari", "a contrario" en "de eo quod plerumque fit", past men gewis de zogeheten "rationele" methode toe, maar deze biedt natuurlijk een veel ruimer nasporingsgebied : overdenking, deducties, intelligentie, bij voorkomend geval overschrijding van de grenzen van de betekenis der woorden om te vatten wat zij hebben willen of moeten uitdrukken.

De teleologie is de studie van de einddoelen, van de finaliteit. De kennis van het organisme, die de delen door het geheel kan verklaren, is een teleologische kennis.

De juridische teleologische methode heeft tot object of tot gevolg een norm uit te leggen met inaanmerkingneming, inzonderheid, van het doel, het object, de finaliteit welke die norm impliceert.

De restrictieve uitlegging en de extensieve uitlegging behoren tot de rationele methode.

Zoals reeds gezegd (zie 4° in fine), zou artikel 4, § 1, van de gemeenschappelijke bepalingen, dat de wilsautonomie beperkt, restrictief moeten worden uitgelegd. Daar de tekst niet op zekere en onbetwistbare wijze alleen doelt op de "inwonende" en "onderhouden" echtgenoot, zou iedere echtgenoot kunnen vallen onder de bij overeenkomst bedongen uitsluiting van het recht op uitkering.

Maar evenmin mag uit het oog worden verloren, dat de Benelux-Overeenkomst van 24 mei 1966 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering en het aanvullend Protocol daarbij, net als trouwens de nationale wetten die de "gemeenschappelijke (Benelux) bepalingen" in hun positief recht hebben opgenomen, een karakter van openbare orde dragen of anderszins imperatieve bepalingen inhouden. Zij bestaan met het doel een verplichte bescherming te verstrekken aan alle personen die door verkeersongevallen kunnen worden getroffen. De uitzonderingen op de dekking van een verzekering welke door die gemeenschappelijke bepalingen en nationale wetten worden toegestaan, zouden dus, om die reden, restrictief moeten worden uitgelegd. Mocht er bijgevolg twijfel heersen omtrent de vraag, of alle echtgenoten, dan wel uitsluitend de "inwonende" en "onderhouden" echtgenoten, bij overeenkomst van het recht op uitkering kunnen worden uitgesloten, dan zou aan de bepaling die wij dienen uit te leggen de engst mogelijke draagwijdte moeten worden gegeven (1).

(1) Zie noot p. 21 bis.

-
- (1) Het arrest van het Hof van cassatie van 22 september 1972 (Arr. Cass. 1973, 87) kent aan de bepalingen van artikel 4, § 1-2, van de wet van 1 juli 1956 het "imperatief" karakter, maar niet het karakter van openbare orde toe (Raadpl. evenwel noot (3) bij dit arrest).

Het onderscheid tussen wetten van openbare orde en gewoon imperatieve wetten wordt niet in alle nationale rechten gemaakt.

In België draagt het de volgende kenmerken : terwijl wetten van openbare orde alle rechtssubjecten imperatief en voorgoed verbinden, beschermen gewoon imperatieve wetten daarentegen slechts bepaalde rechtssubjecten die alleen, in beginsel, zich daarop mogen beroepen maar die tevens het recht hebben van die bescherming af te zien, niet voordat die wetten zijn overtreden doch wel naderhand.

Van het recht op uitkering zouden dus, op grond van de overeenkomst, alleen kunnen worden uitgesloten de "inwonende" en "onderhouden" echtgenoten.

Maar die conclusie dient mijns inziens te worden verworpen om de volgende redenen die naar voren komen zowel met de rationele als uit de theologische uitleggingsmethode.

Enerzijds hadden - zoals ik er reeds op gewezen heb bij de toetsing van de "tekst en context" (zie 1° hierboven) - de stellers van artikel 4, § 1-2, een reden om te zeggen dat alleen bepaalde "bloed- en aanverwanten" van het recht op uitkering kunnen worden uitgesloten; zij konden er normaal niet aan denken die uitsluiting ten aanzien van alle bloed- of aanverwanten hoegenaamd mogelijk te maken. Zij hebben dan ook de grens van die uitsluiting aangegeven door te bepalen dat het alleen kan gaan om die bloed- en aanverwanten die "inwonen" bij de onder nummer 1 van gezegd artikel 4, § 1, bedoelde personen en die bovendien "door hen worden onderhouden". Die preciseringen zijn bezwaarlijk of zelfs helemaal niet toepasselijk op de "echtgenoot" vermits deze normalerwijze "inwoont" - dat is een gevolg van het huwelijk - en niet "onderhouden" wordt (zie verder). Het is zeker zo dat sommige echtgenoten gescheiden leven, maar dat is ook nu nog - en gelukkig wellicht - de uitzondering.

Anderzijds hebben de auteurs van de "gemeenschappelijke bepalingen", om gevallen van samenspanning te voorkomen (zie 4° hierboven de voorbereiding van de Benelux-verdragen), willen mogelijk maken dat de echtgenoten en sommige bloed- en aanverwanten konden worden uitgesloten, maar het is helemaal niet zeker dat samenspanning meteen ondenkbaar zou zijn omdat de echtgenoten gescheiden leven: zoals ik hierboven reeds betoogde kan tussen echtgenoten vertrouwen, samenwerking en zelfs samenspanning blijven bestaan ook als zij niet meer samenwonen.

Evenmin is hierbij te vergeten, dat scheidingen tijdelijk kunnen zijn of door een of andere toezegging een einde kunnen nemen, en dat de taak van de verzekeraar wel heel moeilijk zal zijn - met een schadelijke rechts-onveiligheid als gevolg - zo hij, om de niet-dekking op te kunnen werpen van het risico dat de echtgenoot heeft getroffen, onder alle omstandigheden moet bewijzen dat die echtgenoot "inwoonde".

Deze overwegingen leiden ertoe, naar mijn gevoelen, dat de eerste restrictieve uitlegging moet worden aangenomen, die ik hiervoren heb toegelicht en die hierop berust, dat de kwestieuze bepaling de wilsautonomie beperkt. De uitlegging die steunt op het karakter van openbare orde of op het gewoon imperatief karakter van de regels betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen - van welke uitlegging ik insgelijks reeds gewag heb gemaakt - kan, mij dunkt, niet in aanmerking komen omdat, als het eenmaal toegestaan is de "echtgenoot" uit te sluiten, er bezwaarlijk valt in te zien hoe en waarom een onderscheid zou kunnen worden gemaakt - in praktisch opzicht, in elk geval - tussen echtgenoten van wie de ene bij de andere "inwoont" en echtgenoten die gescheiden leven.

Laten wij er tenslotte op wijzen, dat het begrip "onderhouden worden door de verzekeringsnemer" bepaaldelijk onder de huidige sociale omstandigheden nauwelijks of niet kan gelden voor een "echtgenoot". Dit probleem zullen wij weer ter hand nemen bij het onderzoek van de tweede vraag die het Hof van cassatie aan ons Hof voorlegt.

CONCLUSIE voor de eerste vraag.

De tekst van artikel 4, § 1-2, van de "gemeenschappelijke bepalingen" biedt geen houvast voor de mening dat de voorwaarden van "inwoning" en "onderhoud" zowel voor de echtgenoot als voor de bloed- en aanverwanten in de rechte linie gelden. Zij hebben in die tekst een rechtvaardiging en een reden van bestaan voor die verwanten, maar niet voor de echtgenoot. Genoemd artikel, dat de wilsautonomie beperkt, moet restrictief uitgelegd worden, en er dient mitsdien uit te worden besloten, dat de partijen van het recht op uitkering elke echtgenoot, hetzij "inwonend" of niet, kunnen uitsluiten, zulks temeer omdat een onderscheid onzekerheid en wisselvalligheid in de contractuele betrekkingen meebrengt en het geen hoe dan ook zekere rechtvaardiging heeft.

Op de eerste vraag dient dus te worden geantwoord, dat de uitsluiting van de echtgenoot niet onderworpen is aan de voorwaarden dat hij inwoont bij en onderhouden wordt door de personen, bedoeld in artikel 4, § 1-1, van de gemeenschappelijke bepalingen.

II. Tweede vraag.

Deze vraag vergt slechts een antwoord in zoverre op de eerste vraag een ander antwoord zou worden gegeven dan door mij is voorgesteld. Mocht het Hof het door mij voor de eerste vraag geopperde antwoord tot het zijne maken, dan zal een antwoord op de tweede vraag overbodig zijn of geen reden van bestaan meer hebben.

Maar ik mag uiteraard niet vooruitlopen op 's Hof's beslissing en moet dus hier ook de tweede vraag onderzoeken.

Die vraag onderstelt dus dat het begrip "door hen onderhouden" ook slaat op de "echtgenoot", iets wat ik evenwel niet geloof.

Maar laat ik hier aannemen dat het wel zo is en vanuit die veronderstelling redeneren.

Sedert de Tweede Wereldoorlog zijn de economische en sociale omstandigheden en opvattingen - hoeft het nog gezegd ? - grondig veranderd.

In heel wat kringen van de aristocratie of van de zogenaamde gegoede burgerij was het vroeger zo dat de echtgenote, indien zij geen persoonlijk fortuin bezat, inderdaad moest bespouwd worden als door haar man "onderhouden" omdat zij gediend werd door huispersoneel en huisleraars die zich, naar gelang van het geval, bezighielden met het huishoudelijk werk of met de bewaking en de opvoeding van de kinderen - net zoals er mannen waren die met hun persoonlijk fortuin of dat van hun vrouw een rustig leventje leidden. In wat de "arbeidersklasse" genoemd werd, en zelfs bij de kleine handelaars daarentegen ging de vrouw doorgaans, net zoals de man trouwens,

uit werken naar de fabriek of de werkplaats of dreef zij mede de zaak, terwijl zij bovendien nog te zorgen had voor het huishouden en heel alleen op de kinderen diende te passen, vooral wanneer die **nog** klein waren.

De vrouwen - of althans sommige vrouwen - in die kringen van de adel en van de burgerij moesten beschouwd worden als "onderhouden", net zoals sommige mannen, onder de hierboven beschreven omstandigheden, inderdaad "onderhouden" werden.

Voor de mannen en de vrouwen uit de gezinnen van arbeiders of kleinhandelaars was dat echter beslist niet het geval.

Thans is er een - toch zeer algemene - gelijkschakeling gekomen in de onderlinge toestand van de echtgenoten.

De meeste vrouwen oefenen nu een loonbezigheid uit of wijden zich volledig aan het huishoudelijk werk en aan de oppas en de opvoeding van de kinderen. De tijd van de dienstboden, huisleraars, gouvernantes of nurses is voorbij.

De gelijkheid en de samenwerking tussen de echtgenoten is op grote schaal een feit geworden. Hoe langer, hoe meer ver- vaagt de taakverdeling op grond van het geslacht. Als de man geen loongevende bezigheid heeft maar zijn vrouw wel, dan is het hem niet meer te min het huishouden waar te nemen en op de kinderen te passen. Wanneer beiden uit werken gaan, dan helpt de man vaak zijn vrouw bij de huishoudelijke taken.

In al die omstandigheden kan zeker niet gezegd worden dat de ene echtgenoot door de andere "onderhouden" wordt.

Zeer zeker zou men moeten of kunnen aannemen dat een echtgenoot "onderhouden" wordt wanneer de andere haar (of hem) een welstand zo al niet een luxe bezorgt die buiten alle verhouding staat tot de eigen inbreng uit werk of fortuin of zelfs tot de waarde en de verdienste van de huishoudelijke arbeid. Maar kan men, zelfs in die gevallen, stellen dat een van de echtgenoten "onderhouden" wordt? Laatstgenoemd begrip lijkt mij onverenigbaar met de opvattingen en realiteiten van het hedendaags gezin, dat veeleer een vereniging op basis van samenwerking is waarin elk van beide partners, naar gelang van de omstandigheden, inbrengt naar best vermogen en zijn echtgenoot alle mogelijke welstand tracht te bezorgen, wat de andere op zijn beurt zal doen mocht de toestand veranderen.

Het begrip "onderhoud" slaat dus normaal niet op de echtgenoten. Maar die conclusie houdt meer verband met de eerste aan de Hof gestelde vraag dan met de tweede die wij hier te behandelen hebben.

Laten we dus trachten die vraag te beantwoorden.

Naar mijn bescheiden mening - en onder voorbehoud natuurlijk van de hierboven ontwikkelde beschouwingen - kan een echtgenoot die ^{zich} althans in een normale mate - bezighoudt met de laten en taken van het huishouden niet beschouwd worden als "onderhouden" door de andere.

Maar daar ligt niet de vraag die ons is gesteld. Die vraag heeft slechts betrekking op de uitoefening van een eigen beroepsactiviteit. Het lijkt mij evenwel evident dat een bijzonderheid - met name de uitoefening van een beroepsactiviteit - bezwaarlijk kan losgemaakt worden uit het geheel van de activiteit van de beide echtgenoten en van hun wederzijdse inkomens.

Op de tweede vraag zie ik alleen het volgende antwoord.

Het feit dat een echtgenoot een beroepsactiviteit uitoefent kan ertoe bijdragen dat het uitgesloten is dat die echtgenoot door de andere "onderhouden" wordt, maar daarbij moet ook rekening gehouden worden met de omvang van die activiteit, met de inkomsten van die echtgenoot alsook met het bedrag van de inkomsten van de andere echtgenoot en de besteding daarvan ten voordele van de echtgenoot of de echtgenote. Het ligt op de weg van de bevoegde nationale rechter met inachtneming van al die omstandigheden te oordelen of er al dan niet van "onderhoud" sprake is.

Brussel, 13 februari 1980.